

"WAT EEN GEWELDIGE
WANDELING! MAAR BEN IK NU
EEN VLAAMSE OF EEN
HAARLEMSE?"

UITAGENDA HAARLEM

HOCKNEY'S EYE
VR 23 SEPT T/M ZO 29 JAN

KERSTMARKT HAARLEM
VR 9 T/M ZO 11 DEC

KLM URBAN TRAIL
ZO 6 NOV

**VERJAARDAG VAN
HAARLEM**
WO 23 NOV

KUNSTLIJN HAARLEM
ZA 5 EN ZO 6 + ZA 12 EN ZO 13 NOV

VISITHAARLEM.COM

NIEUWKOMERS
VLAAMSE KUNSTENAARS
IN HAARLEM 1580 - 1630

FRANS HALS MUSEUM
NEWCOMERS
FLEMISH ARTISTS IN HAARLEM

30 SEP 2022
8 JAN 2023

**NIEUWKOMERS. VLAAMSE KUNSTENAARS
IN HAARLEM 1580 - 1630**
30 SEPTEMBER T/M 8 JANUARI 2023

Vlaamse kunstenaars brachten de kunst in Haarlem tot bloei. In de tentoonstelling *Nieuwkomers* ontdek je aan de hand van het werk en leven van zes bekende kunstenaars hoe rond 1600 de kunst en de stad blijvend veranderden. Hoofdpersonen zijn o.a. Frans Hals, Karel van Mander en Lieven de Key. Zij waren heel verschillende kunstenaars, ieder met een eigen verhaal maar met eenzelfde achtergrond: hun wortels lagen in Vlaanderen of Brabant. Wat bracht hen in beweging en wat maakte Haarlem zo aantrekkelijk?

FRANS HALS MUSEUM | HOF
Groot Heiligland 62, Haarlem | franshalsmuseum.nl
Openingstijden: dinsdag t/m zondag 11.00 - 17.00 uur

VLAAMS HAARLEM
23 NOVEMBER T/M 13 JANUARI 2023

Tussen 1580 en 1630 stroomde Haarlem vol met mensen uit het zuiden. Hun ambachten, netwerken en kapitaal namen ze met zich mee. Vanaf 23 november wijdt het Noord-Hollands Archief een tentoonstelling aan de Vlaamse immigranten, die niet bekend zijn bij het brede publiek. In de tentoonstelling wordt het verhaal verteld van die nieuwe Haarlemmers. Over hun komst en ontvangst in Haarlem, hun levens hier en hoe zij en hun families verweven raakten met de bestaande samenleving.

NOORD-HOLLANDS ARCHIEF
Jansstraat 40, Haarlem | noord-hollandsarchief.nl
Openingstijden: Maandag t/m vrijdag van 9.00 - 17.00 uur

Colofon

Productie en redactie: HAARLEM-MARKETING
Historisch onderzoek en redactionele medewerking: HUGO RAU
Vormgeving: KOESTER MEDIA | EDITH VAN-BEEK
VVV Haarlem is onderdeel van Haarlem Marketing | Editie oktober 2022
Copyright 2022: HAARLEM-MARKETING
Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming
verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt.

DUUR: ± 1,5 UUR | START: GROTE MARKT, VVV HAARLEM

VLAAMSE SPOREN

WANDELLEN LANGS VLAAMSE INVLOEDEN IN HAARLEM

HAARLEM

‘HAARLEM, DE MEEST VLAAMSE STAD VAN HET NOORDEN’

Je staat met je rug naar het stadhuis en kijkt uit over één van de mooiste pleinen van Nederland waar tal van Vlaamse sporen te vinden zijn. Daarvan zijn de oudste in de **Grote of St.-Bavokerk (A)** te vinden. De patroonheilige van deze laatmiddeleeuwse Gotische kerk is vooral in Vlaanderen populair. Uit dankbaarheid hebben de Haarlemmers de kerk gewijd aan Sint Bavo die verscheen tijdens een strijd met de Kennemers. Onder Engelbrecht van Nijvel kwam aan het eind van de 13e eeuw het koor van de kerk tot stand. De Antwerpse bouwmeester Evert Spoorwater was in het midden van de 15e eeuw verantwoordelijk voor de bouw van het schip en het dwarsschip. In het interieur bleef ook na de hervorming het vroeg 16e eeuwse koperwerk van de Mechelse geelgieter Jan Fierens bewaard. Eén van de beroemdste Haarlemse Vlamingen, de schilder Frans Hals, werd hier in het koor van de kerk begraven. Het orgel van de Vlaamse beeldhouwer Jan Baptist Xavery komt uit de 18e eeuw.

Je loopt de **Grote Markt** op. Rechts voor de kerk staat een gebouw dat ook in een Vlaamse stad niet zou misstaan. Dat is de monumentale **Vleeshal (B)** uit 1602-1604 waarvan de gevels zijn versierd met zandstenen ossen- en schapenkoppen. De uit Gent afkomstige Lieven de Key, vanaf 1593 stadssteenhouwer van Haarlem, tekende voor het ontwerp. Hiertegenover laat de gevel uit 1902 van **Grand Café Brinkmann (1)** de latere interpretatie van deze bouwstijl zien. Vanaf het terras van Brinkmann is het standbeeld van **Laurens Jansz. Coster (2)** goed te zien. Dit bronzen beeld dateert uit 1856 en werd gemaakt door de uit Mechelen afkomstige beeldhouwer Louis Royer.

Als je nu weer naar het stadhuis kijkt, zie je daar een ander belangrijk werk van Lieven de Key. Dat is de **Zijlstraatvleugel (3)** (rechtervleugel) van het stadhuis, herkenbaar aan het hoge puntdak met de vijf schoorstenen. Je loopt nu de **Zijlstraat** in aan de rechterkant van het stadhuis. In de Zijlstraat zie je links en rechts een grote veelheid van bouwstijlen. Hier vind je een groot aanbod aan kwaliteitswinkels. Loop deze straat uit. Aan de linkerkant zie je in het hoekpand, Zijlstraat 54, de gevelsteen **‘Int Wapen van Maseick anno 1610’ (C)**. Deze is hier aangebracht door Philip van Maaseik uit het Belgische Maaseik. Hij was één van de vele Vlaamse emigranten die aan het eind van de 16e en het

begin van de 17e eeuw naar Haarlem kwamen. In 1621 was meer dan de helft van de Haarlemse bevolking van Vlaamse origine!

Je gaat linksaf de Gedempte Oude Gracht op en neemt de derde zijstraat rechts, de **Zuiderstraat**. Vervolgens ga je linksaf de **Gasthuisstraat** in. Aan je rechterhand passeer je de voormalige **St. Adriaans of Kloveniersdoelen (4)**, waarin nu de stadsbibliotheek van Haarlem gevestigd is. De poort naar het binnenterrein werd in 1610 door Lieven de Key voorzien van een sierlijke gevel. Als je even op het binnenterrein kijkt, zie je daar de mooie eind 16e eeuwse Doelengebouwen waar nog lang de grote schuttersstukken van Frans Hals hingen. Je gaat de poort uit en rechtsaf de **Barveoestraat** in. Even verderop zie je daar aan je rechterhand één van de vele hofjes die Haarlem rijk is. Het **Hofje van Loo (D)** werd al gesticht in 1489. De bouwvorm, kleine huisjes rond een hof, is voortgekomen uit die van de begijnhoven, zoals we die vooral in Vlaanderen kennen. De stichter van het hofje, Simon Pietersz van Loo, was een rijke Vlaamse lakenkoopman. De vele Vlaamse immigranten hielden zich vooral met de lakennijverheid bezig. Via de **Vlamingstraat**, tegenover het hofje, kom je in het deel van Haarlem waar de productie van lakense stof plaatsvond met de door de Vlamingen meegebrachte gespecialiseerde kennis. De straatnamen refereren aan het gecompliceerde productieproces van lakense stof. Een stof die we nu vooral kennen als biljartlaken, maar destijds vooral voor luxe kleding werd gebruikt. Je gaat links de **Drapenierstraat** in, genoemd naar de drapenier of lakenwever. Als je dan weer linksaf gaat, kom je op een vijfhoek van straten. Dezewijk wordt vanwege dit vijfstraatjespunt **de Vijfhoek** genoemd. Ga meteen naar rechts de **Wolstraat** in, genoemd naar de basis voor de lakense stof, de wol! Verderop is de Gedempte Voldersgracht, genoemd naar de ‘volders’ of ‘vollers’ die de weefsels bewerkten om ze dichter aaneen te krijgen. Je gaat halverwege de Wolstraat linksaf naar de **Lange Lakenstraat**, vervolgens door de **Korte Lakenstraat** tot aan de **Nieuwe Raamstraat**.

Die laatste straatnaam duidt op de ‘ramen’ waar de lakense stof op gespannen werd om na het ‘vullen’ weer op te rekken. Je gaat nu linksaf de **Nieuwe Raamstraat** in. Daar kom je op het schilderachtige **Nieuwe Kerkplein**, waar de **Nieuwe Kerk (E)** haar Vlaamse en Hollandse gezicht

laat zien. Vlaams omdat de toren uit 1613-1616 werd ontworpen door Lieven de Key in de uitbundige stijl van het Maniërisme, terwijl de kerk uit 1645-1649 een ontwerp is van Jacob van Campen in de veel strengere stijl van het Hollandse Classicisme.

Je gaat nu door de **Kerkstraat** (aan de overkant van het plein) om uit te komen in de **Grote Houtstraat**. Wanneer je verder naar rechts loopt, passeer je bij nummer 173 een luxe **banketbakkerij (5)**, gevestigd in een mooi pand met Jugendstil-details. Zie je de draakjes in de winkelplui?

Je loopt nu de **Grote Houtstraat** uit en komt bij een brug over de **Raamsingel**. Ooit stond er op deze plaats tot ver in de 19e eeuw een grote stadspoort op de zuidgrens van de ommuurde stad. Nu is daar de **Grote Houtbrug (6)** uit 1929-1930 als belangrijke toegang tot de binnenstad. Twee historische Haarlemse figuren van Vlaamse afkomst in het beeldhouwwerk sieren de brug: rechts achter de bloemenstal zie je de beeltenis van Frans Hals en links die van Lieven de Key.

Je gaat voor de brug naar links de **Gasthuisvest** op en daarna loop je de tweede straat links, het **Groot Heiligland**, in. Meteen aan je rechterhand zie je de opvallende reeks trapgevels van de **Gasthuishuisjes (7)**, een uniek voorbeeld van 17e eeuwse seriebouw. Deze huisjes hoorden bij het erachter gelegen Elisabeth’s Gasthuis en boden onderdak aan proveniers, mensen die tegen betaling onderdak en verzorging kregen. De oorspronkelijke ingangspoort van het St. Elisabeth’s Gasthuis zie je links van de huisjes. De poort zelf stamt grotendeels uit 1767, maar de gevelsteen met het transport van de zieken dateert al uit 1612. Links van de poort stonden tot 1906 nog acht Gasthuishuisjes, maar die werden in 1925 gesloopt voor de nieuwbouw van het St. Elisabeth’s Gasthuis. Aan de overkant van de straat was van oorsprong een andere liefdadigheidsinstelling, het Oude Mannenhuis. Daar werd na een verbouwing (1908-1913) het **Frans Hals Museum (F)** in gevestigd. De gevels aan de straat zijn toegevoegd bij die verbouwing, maar aan het binnenterrein zie je het oorspronkelijke gebouw uit begin 17e eeuw. De beelden op de toegangspoort illustreren die verandering: in het midden wijst het oude mannetje op de

oorspronkelijke bestemming, maar de figuren rechts en links - personificaties van de schilderkunst en het oude ambacht - duiden de nieuwe functie aan. In het museum kun je natuurlijk de belangrijkste collectie werken van de Gentse Frans Hals vinden!

Je vervolgt je weg langs **Verwey Museum Haarlem (8)** door het Groot Heiligland in noordelijke richting. Op de hoek van de tweede straat links, de **Ravelingsteeg**, zie je een klein pand met een natuurstenen bloembak tegen de zijgevel: een mooi restant van de stalhouderijen die in deze buurt gevestigd waren. In dit geval is de **paardenrinkbak (9)** nog aanwezig! Je loopt nog steeds rechtdoor en ziet rechts en links fraaie panden met een rijke geschiedenis. Dan kom je op een grotere weg, de **Gedempte Oude Gracht**, waar ooit een gracht de oude grens van Haarlem vormde. Je steekt de straat over en loopt de **Schagchelstraat** in. Daar is aan je rechterhand op **nummer 13 (10)** een mooie gevel te vinden uit ca. 1672, rijk versierd met vazen en guirlandes. Komend uit de Schagchelstraat steek je de **Anegang** over en vervolg je je weg door de **Warmoesstraat (G)**. Aan je rechterhand is daar het eind 19e-eeuwse hoofdgebouw van het **Hofje ‘In den Groenen Tuin’ (11)**, dat in het begin van de 17e eeuw gesticht werd. In de schilderachtige Warmoesstraat zijn in het plaveisel van de stoepen symbolen opgenomen die de branche van de winkels duidelijk maken. Met de Grote of St.-Bavokerk al in het vizier loop je met Friethuis La Petite **(12)** aan je rechterhand de Warmoesstraat uit.

Je kijkt meteen tegen de imposante zuidgevel van de kerk aan waar je bij de gevel van de iets uitgebouwde vontkapel de Renaissance bouwstijl van Lieven de Key herkent. De afwijkende bekroning met Renaissance elementen van de **geveltop (H)** en steunberen verraden de latere toevoeging. Vooral de drie gekoppelde smalle ramen in de geveltop wijken af van de rest van de Bavo. Je gaat rechtsaf de **Oude Groenmarkt** op en vervolgens volg je de bocht om het koor van de kerk, tot je links het **Klokhuisplein** ziet. Misschien een goed moment om op één van de aantrekkelijke terrassen even wat te eten of te drinken.

De route gaat verder rechtdoor de **Lange Begijnestraat** in. Daar kwam in 2001-2003 aan de rechterkant de opmerkelijke nieuwbouw van **de Schuur (13)** tot stand naar ontwerp van de Haarlemse striptekenaar Joost Swarte in samenwerking met architectenbureau Mecanoo.

Als je nu rechtdoor loopt kom je uit bij het **Haarlemse Begijnhof**, dat hier al in 1261 gesticht werd. Het meest opmerkelijke deel daarvan is natuurlijk de oorspronkelijke Begijnhofkapel, die na de hervorming **Waalse Kerk (14)** zou worden. De kerk heeft een opmerkelijke geschiedenis en bouwvorm. Voor een belangrijk deel is de kerk nog uit de 14e eeuw, zoals de toren en het hoge koor. Waar nu de woningvensters zitten, was oorspronkelijk het schip van de kerk. Toen de kerk na de hervorming niet meer van de Begijnen was, kerkten en woonden hier vanaf 1582 Vlaamse vluchtelingen. Vanaf 1596 kwam de kerk definitief in handen van de Waalse Gemeente.

Je loopt nu door de rosse buurt van Haarlem en vervolgt je weg naar links en loopt door de **Begijnesteeg** naar de **Jansstraat**, dan iets naar rechts, vervolgens de straat oversteken en daarna ga je linksaf de **Ceciliasteeg** in. Die loop je uit tot de **Lange Wijngaardstraat**, waar je rechtsaf uitkomt op het Schapenplein. Aan je rechterhand zie je daar de westgevel van wat de oudste kerk van Haarlem wordt genoemd, de **Janskerk**. Nu is daar het **Noord-Hollands Archief (I)** gevestigd, waar je tal van belangrijke historische informatie over Haarlem en haar omgeving kunt vinden.

Vanaf het Schapenplein volg je links de **Pieterstraat**, die als je de knik rechtsom volgt, uitkomt op de **Nieuwe Kruisstraat**. Daar ga je linksaf naar de **Kruisstraat**.

In de Kruisstraat zie je meteen aan de overkant, op **nummer 26 (15)**, een gave trapgevel met tal van interessante details. Je mag even gissen naar de bouwdatum, maar deze gevel is pas gebouwd in 1931-1932! De Haarlemse architect C.C. van Beaumont kreeg van de Brugse apotheker Nolf de opdracht om een gevel te ontwerpen die de rijke